

Motion till riksdagen
2013/14:C219

av Jan Lindholm m.fl. (MP)

Bostadspolitik med ansvar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en bostadspolitik med tydlig social inriktning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om underhållsfonder.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en lagstiftning om rätten till en bostad.

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkande 2 hänvisat till SkU.

Bakgrund

Bostadspolitiken har med den moderatledda högerregeringen förändrats i grunden. Man kan utan att överdriva hävda att alliansregeringen har avskaffat bostadspolitiken. Med begreppet bostadspolitik har avsetts politiska beslut som på något sätt påverkar medborgarnas villkor på bostadsmarknaden. Denna regerings övergripande ambition har varit och tycks fortsätta att vara att politiska beslut inte på något sätt skall påverka medborgarnas situation när det gäller bostadsfrågor. Idealet regeringen eftersträvar är att bostadsfrågan helt blir en fråga för marknadskrafterna.

Det regeringen valt att undanta från ren marknadsekonomi är bostadsbidragen och bostadstilläggen som man flyttat från beredningsområde 18 till socialförsäkringsutskottets område. Den omflyttningen i statsbudgeten är också en signal om den värdeförändring som ligger i förskjutningen från att vi i Sverige tidigare haft ambitionen att motverka bostadssegregering till den nya grundinställningen alliansregeringen intagit där bostaden utgör en vara som vilken vara som helst på en marknad, vilket i en förlängning innebär en ofrånkomlig utveckling mot ett behov av det som brukar benämnas "social housing".

Sedan den moderatledda högerregeringen tillträdde har byggandet av hyresrätter nästan helt avstannat. Initialt upphörde nästan allt byggande, men med åren har byggandet av enskilda hem och bostadsrätter åter kommit igång. Den nya upplåtelseformen "ägarlägenheter" har så här långt inte funnit särskilt många intressenter. År 2012 har så här långt varit det sämsta året för bostadsbyggande på mycket länge.

Det låga byggandet sedan högerregeringen Reinfeldt fick förtroendet att styra landet har inneburit att bostadsbristen tilltagit och då i första hand i tillväxtområden. De flesta kommunerna i landet har dock brist på bostäder idag. För den som har möjlighet att köpa en bostad har det inte blivit så mycket svårare att hitta bostad. Prisökningarna har däremot varit stora under högerregeringens tid inte minst på grund av flera av de reformer den genomfört. Den kraftiga sänkningen av fastighetsskatten för de mest attraktiva bostäderna innebär att värdet steg med ungefär det belopp man kan låna till för den sänkning man fick av fastighetsskatten. Förenklat kan man säga att för många har kostnaden inte förändrats, men i stället för skatt betalar man nu ränta till bankerna. I stället för skola och äldreomsorg får man övergödda bankledningar, men det var förmodligen regeringens avsikt med reformen.

I framför allt Stockholmsområdet har man lyckats dämpa den utvecklingen något genom att stimulera till ombildning av hyresrätter till bostadsrätter, men det har samtidigt inneburit att bristen på hyresrätter blivit än mer prekär.

Det växande trycket från regeringen att minska bestånd av hyresrätter gör att det sker en utslagning av dem som har sämst möjlighet att leva upp till hyresvärdarnas krav. Hyrorna stiger och kraven på fast inkomst och andra typer av referenser ökar. Andrahandsboende, samt boende hos vänner och släktingar, ökar, vilket ger en tilltagande trångboddhet. Trångboddhet sliter

Fel! Okänt namn på

hårt på husen och ventilationen klarar inte av att hålla fukthalterna på rimlig nivå, vilket i sin tur ofta ger fuktskador och på sikt mögelskador.

Våra skattepengar läggs i ökad utsträckning där marknadskrafterna vill ha dem och inte hos dem som har behov av dem. Sänkt fastighetsskatt i kombination med RUT och ROT gör att en framgångsrik familj som skulle klara sig utan statliga subventioner kan ha fått sin fastighetsskatt sänkt med 50 000 kronor och ovanpå det inkassera ett statsbidrag till sin villaförädling om 100 000 kronor varje år. Så används våra skattepengar samtidigt som det finns de som helt saknar bostad.

Talet om att avskaffa bidragsberoendet handlade egentligen om att allianspartierna ogillade att bidragen gick till de med behov. När man nu öser väsentligt mycket större bidrag över dem som redan har mer än nödvändigt, i vissa fall mer än 150 000 kronor varje år, så heter det inte bidrag utan rimlig skattenivå.

Den förda politiken gräver snabbt allt djupare klyftor i vårt samhälle mellan den som redan har och den som inget har. Särskilt tydlig blir detta på bostadspolitikens område. Tydligast är statsbidragen som direkt bygger upp förmögenheter hos dem som redan har och den totala avsaknaden av politik för att hjälpa de som har svårast att komma in på bostadsmarknaden.

Det är farligt att tappa perspektiv

De gemensamma satsningarna, med statliga garantier i olika former, på byggande av bostäder som skett sedan andra världskrigets slut, i form av exempelvis folkhemsprogrammen och miljonprogrammen liksom räntestöden, har fungerat som de starkaste utvecklingskrafterna av välfärden i vårt land de senaste 60 åren.

Många av dagens unga har förmodligen ingen kunskap om under vilka förhållanden som deras mor- och farföräldrar växte upp. Långt in på 1950- och 1960-talen var det vanligt att man inte hade varmt vatten i kök. Badrum fanns oftast inte i lägenheten utan om det fanns låg det i källarplanet med varmt vatten en kväll i veckan. En kvartersbastu som var öppen en dag i veckan, en för vartdera könet, var det normala på 1950-talet. När torrdassen ute på gårdarna byttes mot vattenklosetter under denna epok upplevde medborgarna det som en mycket stor välfärdsframgång på samma sätt som många upplevde centralvärmens intåg under 1900-talets första hälft som en stor förbättring, vilket det säkert också var när man inte längre var tvungen att elda i bostäderna. När vi idag är kritiska till bristerna i de så kallade miljonprogramsområdena får vi inte glömma i vilken verklighet de uppfördes. Det steg som då togs i form av ökad livskvalitet var väsentligt större än det vi idag kan ta genom nybyggnation. Visionerna i dagens bostadsdebatt är väsentligt mindre än de som styrde de stora satsningarna på 1960- och 1970-talen.

Boendestandarden förändrades därför radikalt under den andra halvan av 1900-talet på grund av de politiska initiativ som togs. Att nu helt släppa det politiska ansvaret för byggandet av bostäder till en nyckfull marknad är histo-

rielöst och förenat med stora risker. Det finns heller inga exempel i vår omvärld där en sådan politik har visat sig fungera. Alliansregeringen för alltså en ovetenskapligt grundad bostadspolitik. I alla de länder vi brukar jämföra oss med har man som komplement till olika former av marknadslösningar offentligt finansierade former för bostäder åt de grupper som inte klarar marknadens krav. Den sidan av myntet har den moderatledda högerregeringen helt blundat för. Under civilutskottets resa till USA 2012 fick vi exempelvis lära oss att en tredjedel av bostäderna i New York är subventionerade. Under ett studiebesök i den tyska staden Freiburg fick jag även lära mig att 80 procent av bostäderna i flerbostadshus är "social housing".

Även i den tyska staden Flensburg som jag besökte sommaren 2013 byggs det inga flerbostadshus utan offentligt stöd i någon form. Jag har även under sommaren 2013 gjort ett kort besök i Reykjavik och där kunnat konstatera att alla de stålskelett av påbörjade byggnadskroppar som fyllde staden strax efter det ekonomiska sammanbrottet hösten 2008 nu är färdigbyggda. Även här har det skett med subventioner även om de i det fallet inte handlar om direkta offentliga sådana utan som en del i de uppgörelser som skett mellan det offentliga och banksektorn. Man kan enkelt beskriva det så att tidigare ägare till projekten har förlorat sina tillgångar i dessa påbörjade projekt och nya ägare har gjort motsvarande vinster genom att de övertagit stålskeletten nästan gratis. På så vis har bankernas säkerheter i huvudsak räddats, vilket i dessa tider tycks vara det viktigaste.

Mål för bostadspolitik

En socialt, ekonomiskt och ekologiskt ansvarstagande bostadspolitik skulle kunna formuleras på följande sätt.

Alla ska ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader och i en stimulerande och trygg miljö inom långsiktigt hållbara ramar. Bostads- och bebyggelsemiljön skall bidra till jämlika och värdiga levnadsförhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar. Vid planering, byggande och förvaltning ska en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling vara grunden för verksamheten.

Ett första steg för att nå det ovan formulerade målet är att alla som önskar det skall ha möjlighet att bo i egen bostad. Bostadspolitik bör därför ges en renässans och då med fokus på hyresrätten eftersom det är den upplåtelseform som har förutsättningar att fungera som ett verktyg i arbetet att nå det uppsatta målet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

För att stärka hyresrätten måste skatteneutralitet uppnås mellan de olika upplåtelseformerna, och bostadsbolag måste få möjlighet att avsätta skattefritt i underhållsfonder för hyresrätter på villkor som avspeglar villkoren för ägda boenden. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Regeringen har ansvaret för att byggandet av hyresrätter har avstannat och måste därför ta initiativ till att förändra detta. En möjlighet är att samla par-

Fel! Okänt namn på

terna för att få fram lösningar som gör att byggandet kan ta fart snarast och utan inslag som är kostnadsdrivande.

För att uppnå en bättre integrering där olika grupper inte tränger undan varandra från bostadsområden är det viktigt att såväl vid större renoveringar som vid nybyggnation blanda såväl upplåtelseformer som standard och storlek på bostäderna. Det är inte bara de med stora inkomster som skall kunna hitta attraktiva boenden i varje område, även den med en liten plånbok skall kunna hitta en bostadslösning. Att i största möjliga mån integrera verksamheter och olika former av arbete med boende ökar möjligheterna till ett levande lokalsamhälle.

Bostad – en mänsklig rättighet

Rätten till bostad är stadgad såväl i FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna som i svensk grundlag och är en självklar del av vår kultur. Boende lyfts fram som en social rättighet både i FN-deklarationen (artikel 25) och i regeringsformen 1 kap. 2 § första stycket, som anger att det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till hälsa, arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet. I barnkonventionen som Sverige har skrivit på understryks särskilt barns rätt till bostad.

Det finns ingen typisk hemlös, inga egenskaper som gör en person lämplig för hemlöshet. Bilden av hemlösa som skäggiga gubbar stämmer inte. Det är stora skillnader mellan hemlösa, deras bakgrund och deras olika situationer. Hemlösheten beskriver inte en person utan den situation som en person befinner sig i.

I den senaste nationella räkningen befann sig 17 800 personer i Sverige i hemlöshet. Det var en ökning med 3 000 personer på fem år. Tydligast ökar andelen ungdomar, kvinnor och utrikes födda. Allt talar för att antalet hemlösa är större idag.

Bland kvinnorna är det en betydligt högre andel som lider av psykisk ohälsa. De utrikes födda är inte sällan män som kommer till Sverige från krigsdrabbade länder. De bär med sig svåra upplevelser och fysiska eller psykiska funktionshinder. Unga vuxna söker sig i allt större utsträckning till härbärgen. Drogmissbruk och kriminalitet bidrar till deras tidiga utslagning. Var tredje person i hemlöshet är förälder till barn under 18 år. Precis som det inte finns en orsak till att personer blir och förblir hemlösa finns det inte heller en enkel lösning.

Vi vet att en kraftsamling kan skapa en rejäl förändring i rådande status quo. På det stora hela är det inte mer pengar eller nya projekt som behövs. Förändringen förutsätter en helt ny inriktning och en starkare organisation.

Aktuell forskning vid Socialhögskolan i Lund lyfter fram metoden ”Bostad först”. Utgångspunkten är att hemlösheten främst är ett bostadsproblem, och att en egen bostad är en förutsättning för att ytterligare problem ska kunna åtgärdas. Stöd- och vårdinsatser ska ske utifrån individens behov med bostaden som utgångspunkt.

Fel! Okänt namn på

Att vara utan bostad skapar försämrad livskvalitet och inverkar negativt på hela individens livssituation, oavsett omständigheterna bakom bostadslösheten. Utan hem blir det ytterst svårt att tillgodogöra sig sina rättigheter, sköta arbete eller annan sysselsättning, umgås med nära och kära etcetera.

Att ta sig ur hemlösheten och etablera ett varaktigt boende med de höga hyror som tillgängliga bostäder har är svårt, och eftersom det är svårt att få jobb utan bostad och bostad utan jobb hamnar bostadssökande lätt i ett "moment 22". Det är nödvändigt med en granskning av hur kommunerna uppfyller sitt bostadsförsörjningsansvar utifrån den hemlöshet som drabbar många människor. Trots påstötningar från bland annat Miljöpartiet har Sverige inte lyckats leva upp till konventionens krav på ett boende åt alla. Det är därför hög tid att det åtagande som finns i konventionen och regeringsformens tydliga formulering omsätts i en rättighetslagstiftning som klargör hur allas rätt till en bostad ska praktiseras i Sverige. Riksdagen bör lämpligen uppdra åt regeringen att återkomma till riksdagen med förslag till en sådan lagstiftning enligt vad som föreslås i motionens tredje hemställanspunkt.

Stockholm den 25 september 2013

Jan Lindholm (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Agneta Börjesson (MP)